

13. ROČNÍK, ČÍSLO 1/2023

FACTUM

ČTVRTLETNÍK MUZEA VYSOČINY JIHLAVA

Telč – zahájení činnosti pobočky našeho muzea

Zde bylo vybudováno nové zázemí pro muzejní sbírky, a především nová dlouhodobá výstava (expoziční) s názvem *Křehká krása rašelinišť...*

...podrobnosti na straně 08

MF 1/2023

V prvním letošním čísle *Museum Factum* najdete 25 příspěvků od 13 autorů, vesměs zaměstnanců muzea. Ačkoli jsou od začátku roku naše výstavní budovy muzea zavřené v důsledku rekonstrukcí expozic, v rubrice *Zveme vás* najdete hned sedm příspěvků, což je důkazem naší činnosti i mimo hlavní budovy, a to v Telči, Třebíči, na Roštejně či v muzejní kavárně. V rubrice *Představujeme* najdete jen jeden příspěvek týkající se zajímavého exponátu, jehož vynálezce na přelomu 19. a 20. století významně změnil obchodní svět.

Obsáhla je tentokrát i rubrika *Udělalí jsme*, která obsahuje hned sedm příspěvků. Najdete zde vyhlášení výsledků prvního ročníku dětské výtvarné soutěže *Malý ateliér*, také informace o zbrusu nové dlouhodobé výstavě (řekl bych expozici) *Křehká krása rašelinišť* v naší nové pobočce v Telči nebo třeba informace o průběhu naší *Muzejní akademie* dříve nazývané *Akademie třetího věku*.

V rubrice *Bádáme* jsou hned čtyři příspěvky informující o archeologických nálezech u Hrotovic, dále o tom, že naše muzeum získalo významný vědecko-výzkumný grant týkající se starých důlních děl na Vysočině a také dva zoologické příspěvky, a to o jedinečném nálezu vzácného lumka či o prezentaci výsledků „mravenčího“ bádání na konferenci v Brně.

Nu a rubrika *Různé* nabídne opět velmi různorodý obsah. Dočtete se o detektivním pátrání po původu jednoho obrazu z Roštejna, také o tom, co se děje uvnitř našich uzavřených budov, najdete zde i dva botanické příspěvky. Dozvíte se o jedinečném, ale opomíjeném malíři z České Bělé a uveden je i přehled publikační činnosti zaměstnanců muzea za rok 2022. Nejvíce aktuálním je pak příspěvek o nečekaném nálezu náhrobního kamene ve zdivu muzea a co se v nápisech na něm podařilo rozkrýt.

Pavel Bezděčka

Nová expozice na radnici v Telči

Ve spolupráci s městem Telč jsme začátkem letošního roku instalovali ve sklepních prostorách telčské radnice (náměstí Zachariáše z Hradce č. 1/10) zbrusu novou expozici věnovanou dějinám města (obr. 1). Expozice nese název *Archeologie města Telče* a k vidění jsou především archeologické nálezy nashromážděné výzkumy generací archeologů na území regionu Telčska. První vitrína je věnována nálezům získaným v rámci rekonstrukce radnice v letech 2020–2021 a také pravěké kamenné industrii pocházející z okolí Telče. Ve druhé vitríně se nacházejí zajímavosti odhalené na telčských předměstích – komorový kachel s motivem bájněho zvířete – gryfa (Květa Steinbauerová, Furchova ul. č. 94) a konev na vodu ze 17. století pocházející ze studně (Krejčovi, Nerudova ul. č. 73). Třetí vitrína je věnována archeologickým výzkumům opevněného okrsku kolem románské věže sv. Ducha (obr. 2) a další dvě vitríny náleží výzkumům dna Staroměstského rybníka v roce 2011 (obr. 3). Ke stávající věži sv. Ducha se váže model Davida Mertý, který znázorňuje představu o podobě opevněného románského dvorce ve 13. století. Vitríny č. 6 a 7 jsou věnovány keramické produkci města Telče, především nálezy reliéfních kachlů pocházející z výzkumů domů na náměstí Zachariáše z Hradce (obr. 4). Vystaveny jsou i keramické formy na hlavu andělíčka a sošku Panny Marie s Jezulátkem datované rytým nápisem na rubu forem k roku 1686, které byly nalezeny v domě č. 48 na nám. Zachariáše z Hradce v roce 2013. Osmou vitrínu jsme věnovali nálezům pocházejícím z četných rekonstrukcí telčského zámku a poslední devátá obsahuje především nálezy získané v nedávné době archeologickým průzkumem zříceniny hradu Štamberka u Řásné. Expozici doplňuje deset informačních tabulí, které pojednávají

jednotlivé lokality zasazené do dějinného rámce města Telče.

Expozice byla spolufinancována Evropským fondem pro regionální rozvoj – IROP (obr. 5) a podíleli se na ní pracovníci technického oddělení MVJ Sylva Holendová, Jiří Kejval (obr. 6 a 7), Martina Doležalová a Jaroslav Havlíček. Zvláštní poděkování za nezištnou pomoc náleží našemu odbornému konzultantovi v otázkách datování kachlových kamen Stanovi Vohryzkovi (obr. 8). Expozici zdarma zpřístupní pro širokou veřejnost informační centrum telčské radnice od zahájení turistické sezóny 1. 4. 2023. Podle mého názoru podobná expozice v Telči dlouho chyběla a město zapsané na seznam kulturního dědictví UNESCO si ji právem zaslouží. Jen je škoda, že jsme ji nemohli realizovat na naší telčské pobočce na Starém Městě, kde bude v dubnu otevřena nová expozice s názvem *Křehká krása rašelinišť*, která s dějinami Telčska až zase tak moc nesouvisí.

Text a foto David Zimola (kurátor expozice)

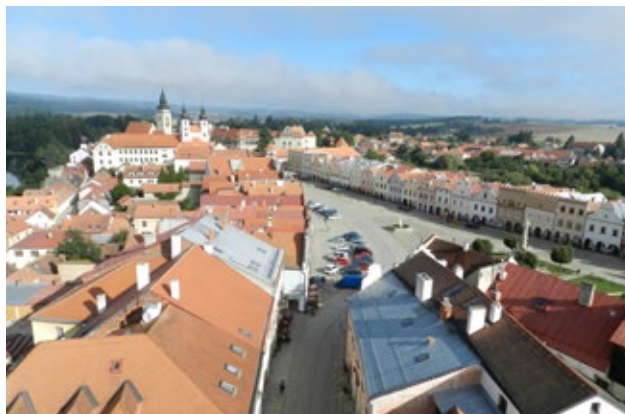
Obr. 1: Pohled do expozice.

Obr. 2: Věž sv. Ducha.

Obr. 3: Pohled na Staroměstský rybník z věže sv. Ducha.

Obr. 4: Pohled na náměstí Zachariáše z Hradce z věže sv. Ducha.

Obr. 5: Vitríny pořízené z Evropského fondu pro regionální rozvoj.

Obr. 6: Sylva Holendová a Jiří Kejval při usilovném přemýšlení jak na to.

Obr. 7: Instalace archeologických nálezů do vitrín.

Obr. 8: Stanislav Vohryzek v přístupové chodbě do sklepů radnice.

Portréty z kavárny a odjinud – 2023

Pro Kavárnu Muzeum jsme již popáté (2014, 2016, 2018, 2020, 2023) připravili výstavu kreseb kolektivu profesionálních a amatérských výtvarníků, kteří se již jedenáctým rokem (krom prázdnin) scházejí jednou týdně v této kavárně, aby zde besedovali a kreslili portréty přítomných hostů. Kromě toho si pravidelně organizují plenéry v různých koutech Vysočiny a také v ZOO Jihlava. Výsledky nejnovější tvorby připravili tito autoři: akad. malířka Jana Šimáčková, MgA. Alice Waisserová, Eva Plachá, Vladislava Škrhánková a Petr Kolros.

Výstava bude v Kavárně Muzeum přístupná od úterý 30. května do neděle 9. července 2023.

Pavel Bezděčka

Pocta malířům Výstava obrazů Poldi Habermanna

Jarní muzejní kavárnu ozdobí obrazy uměleckého kováře Poldi Habermanna. Autor se narodil 9. září 1955 v Jihlavě. S trochou nadsázky lze říci, že od dětství žil v zajetí ohně, protože jeho kovářským vzorem byl jeho otec a především strýc. V letech 1971–1974 se vyučil na Ústředí uměleckoprůmyslových řemesel v Praze jako výtvarník, kovář a restaurátor kovů. Po vyučení si rozšířil obzory v restaurátorské dílně Pavla Kozányho jako restaurátor historického nábytku, zlacení a malby na dřevo. Výborné školy umělecké kovařiny se mu následně dostalo na stáži u sochaře, architekta a kováře Achima Kuhna v Berlíně. V roce 1988 složil mistrovské zkoušky a v roce 1990 absolvoval restaurátorský kurz v Benátkách Centro-Europe, Unesco. Od roku 1975 se účastnil řady výstav doma i v zahraničí. Ve volném čase rád maluje. Je členem Asociace jihočeských výtvarníků, čestným členem Společnosti Jana Zrzavého Krucemburk a od roku 2002 byl členem Spolku výtvarných umělců Vysočiny. Je zapsán v národním registru Unie výtvarných umělců České republiky.

V kontrastu s dramatickým vyzněním sochařské tvorby jsou Poldiho malby plné barev s živým rukopisem, realistickými prvky a zachycenými motivy vlastních soch, usměvavých tváří autorových blízkých či jeho oblíbených míst.

Výstava bude v Kavárně Muzeum přístupná od 12. dubna do 28. května 2023.

Pavel Bezděčka

Archeologická výstava se přestěhovala do konírny třebíčského zámku

Výstava s názvem *Archeologické výzkumy, objevy a nálezy na Třebíčsku*, jež byla k vidění na půdě jihlavského muzea do konce roku 2022, byla přestěhována do Muzea Vysočiny Třebíč (obr. 1). V bývalé konárně třebíčského zámku, ve kterém sídlí třebíčské muzeum, výstavu zahájil ředitel muzea Jaroslav

Martínek slavnostní vernisáží ve čtvrtek 2. března 2023 (obr. 2). Následovala komentovaná prohlídka Milana Vokáče, našeho bývalého zaměstnance, který v současné době působí v Regionálním muzeu Horního Pooslaví v Brtnici (obr. 3). Milan Vokáč se, coby archeolog, pohybuje na Třebíčsku od 90. let 20. století

Obr. 1: Pohled do bývalé zámecké konírny.

Obr. 2: Vernisáž výstavy 2. 3. 2023.

Obr. 3: Komentovaná prohlídka Milana Vokáče.

Obr. 4: Milan Vokáč vysvětluje funkci kachlových kamen.

a bez nadsázky lze konstatovat, že co do znalostí archeologických situací v tomto regionu mu nikdo nemůže konkurovat (obr. 4). A proto byl spolu s mou maličností osloven hlavním kurátorem sbírek Muzea Vysočiny Třebíč Tomášem Hartmanem s prosbou o zajištění dalších komentovaných prohlídek výstavy 29. 4. a 29. 7. 2023 vždy od 16:00 hod.

Oproti prezentaci výstavy v Jihlavě je ta trebičská doplněna o koutek pro děti a školy, pro které jsou připraveny zajímavé programy na téma, jak se stát archeologem (obr. 5). Další novinkou je obrazovka s prezentacemi archeologických výzkumů na Třebíčsku, které jsou uspořádány do samostatných složek

po jednotlivých lokalitách (obr. 6). Návštěvník si tak může podle zájmového místa „nalistovat“ archeologický výzkum, o který má zájem. Na přípravě výstavy, kterou můžete v zámecké kónině zhlédnout až do neděle 3. 9. 2023, se podíleli především zaměstnanci MVT, jmenovitě pak Michal Zábř (obr. 7), a také naši spolupracovníci na archeologických výzkumech Bohumil Dvořák, Petr Němeček, Radek Voráč a Petr Vrtal (obr. 8). Všem jim patří velké poděkování. V areálu zámku – v budově zvané předzámčí – jsou od loňského podzimu vystaveny předměty získané během záchranného archeologického výzkumu na Karlově náměstí v Třebíči v letech 2020–2022. Expozici spravuje Městské kulturní středisko v Třebíči, které zde má informační centrum, a kde lze k této expozici zakoupit velmi zdařilou publikaci *Zmizelá Třebíč*. Obě výstavy se tak vzájemně prolínají a určitě stojí za návštěvu. Pokud hledáte tip na celodenní výlet i s dětmi po archeologických památkách města Třebíče, neváhejte...

Text a foto David Zimola

Obr. 5: Dětský koutek s „pískovištěm“

Obr. 6: Obrazovka s prezentací archeologických lokalit na Třebíčsku.

Obr. 7: Michal Zábř instaluje informační panely.

Obr. 8: Instalace výstavy v únoru 2023.

Hrad Roštejn v sezoně 2023

Hrad Roštejn zahájí 1. dubna svou návštěvnickou sezonu, která je již třetí plnohodnotnou (ve smyslu rozsahu zpřístupněných tras a areálu) po ukončení rekonstrukčních prací. Letošní rok podobně jako rok loňský bude především znamenat snahu o konsolidaci běžného provozu (po dvou předchozích covidových letech) se snahou o plnohodnotný návrat školních a dalších organizovaných skupin. Zejména pro školní a jiné

dětské kolektivy hrad, stejně jako v předchozích letech, nabízí edukační programy s různým zaměřením a k nim navíc možnost výjezdu lektora do školy či školky s doplňkovým historickým či přírodovědným programem. Co se týče kulturních akcí, na návštěvníky čekají všechny tradiční, jako *Myslivecký den*, *Roštejnský hodokvas*, *Pohádkový Roštejn*, divadelní prohlídky *Svatební zvony pánů zlaté růže* či *Jazz na Roštejně*. Tento seznam bude ještě průběžně doplňován dalšími menšími akcemi, které jsou v tuto chvíli v jednání.

Hrad před začátkem sezony nově upravil svůj ceník, co je ovšem důležité, i pro sezonu 2023 zůstává zachován produkt rodinného vstupného (pro trasu A i trasu B), který na jednu zvýhodněnou vstupenku umožní vstup dvěma dospělým s až čtyřmi dětmi. Navíc od začátku dubna bude nově možné vstupenky platit v hradní pokladně i bezhotovostně.

Hrad bude rovněž hostit i krátkodobé výstavy, v tuto chvíli je možné potvrdit výstavu výtvarných děl Magdaleny Křenkové ve věži zhruba od začátku června. Doufáme, že i v letošním roce bude hrad Roštejn zajímavým cílem výletů nejenom pro rodiny s dětmi z Vysočiny i celé republiky a že budeme moci představit toto jedinečné místo a jeho historii co největšímu počtu návštěvníků.

Kateřina Rozinková

Telč – zahájení činnosti pobočky našeho muzea

Dlouhá léta sídlila telčská pobočka Muzea Vysočiny Jihlava na zámku, odkud se v rámci celkové rekonstrukce zámku musela vystěhovat. Tři roky byla pobočka umístěná v pronajatých prostorách Univerzitního centra Masarykovy univerzity v Telči, kde byly podmínky pro fungování muzea velmi omezené. Po celou tuto dobu byl rekonstruován bývalý špitál, později domov pro seniory na Starém Městě, pro potřeby muzea.

Do nových prostor se pobočka stěhovala v srpnu loňského roku. Zde bylo vybudováno nové zázemí pro muzejní sbírky a především nová dlouhodobá výstava (expozice) s názvem *Křehká krása rašelinišť*, která návštěvníkům přiblíží rozmanitost mokřadů v blízkém okolí Telče.

Slavnostní zahájení činnosti telčského muzea bude 5. dubna 2023 v 17 hodin za hudebního doprovodu žáků ZUŠ pod vedením pana učitele Evžena Mašáta. Doprovodnou akcí bude vernisáž výstavy *Pěšáci umění* malíře Petra Mirčeva a uměleckého kováře Davida Habermanna.

Helena Grycová Benešová

Zrcadlení – fotografie Milana Skořepy

Do 10. dubna 2023 můžete v Kavárně Muzeum navštívit fotografickou výstavu Milana Skořepy – *Zrcadlení*. Při procházce přírodou každého jistě zaujme voda – stružky, potoky, říčky, řeky, rybníky, přehrady a odraz okolí v nich. Tímto jevem je fascinován i fotograf Milan Skořepa. Při návštěvě kavárny tedy můžete posoudit, jak se mu povedlo zachytit okamžik zrcadlení hledáčkem objektivu...

Milan Skořepa se fotografování věnuje od roku 1963, nyní fotí digitálním fotoaparátem Canon EOS 70D. Od roku 2008 je členem Fotoklubu Polná. Řadí se mezi zastánce přirozené a neupravené fotografie. Námětem jeho snímků jsou sportovní, kulturní a společenské akce, příroda, děti, místa, která navštívil, a díky svému zaměstnání také rád fotil automobily.

Pořízené fotografie poskytuje polenskému fotoklubu, do zpravodajů, časopisů a pořádá i samostatné výstavy. Poslední byla loni v Přibyslavi, kde společně vystavoval s uměleckým kovářem – sochařem Petrem Štáflem. Spolu chystají letos v dubnu další výstavu v polenské synagoze.

Dana Oberreiterová

Krajské kolo Geologické olympiády

Krajské kolo Geologické olympiády v Kraji Vysočina proběhlo 27. března 2023, akci připravilo Muzeum Vysočiny Jihlava a Národní geopark Vysočina. Celkem 29 soutěžících ve dvou kategoriích prokázvalo svoje teoretické znalosti z různých oborů geologických věd i praktické znalosti při poznávání nerostů a hornin.

Vítězi a postupujícími do národního kola se v kategorii mladších účastníků stali Johana Kramářová a Petr Semrád z Gymnázia Chotěboř, na druhém místě byl Oskar Švoma z Gymnázia

Ad Fontes v Jihlavě a na třetím místě Pavlína Součková z Gymnázia Chotěboř.

V kategorii starších studentů se vítězkou stala Daniela Kostková z Gymnázia v Bystřici nad Pernštejnem, na druhém místě se umístil Jan Lahoda z Gymnázia Jihlava (oba postupují do národního kola) a na třetím místě Jiří Němec z Gymnázia Chotěboř.

Text Karel Malý, foto Dana Oberreiterová

Muzejní akademie

Studenti *Akademie třetího věku* mají za sebou první semestr. Od září do prosince minulého roku probíhalo v Malovaném sále našeho muzea celkem pět kurzů na rozmanitá témata. Projekt byl podpořen také statutárním městem Jihlava v rámci projektové výzvy *Podpora malých kulturních projektů 2022*.

O tuto novou vzdělávací aktivitu projevil veřejnost velký zájem, celkem se přihlásila téměř stovka zájemců. Nebylo tedy pochyb o tom, že bude tato aktivita pokračovat i v dalším semestru, tedy na jaře 2023. Vzhledem k tomu, že věk posluchačů není omezen, čímž jsme se snažili předejít obavám mladších potenciálních zájemců, změnili jsme název kurzu na *Muzejní akademii*.

Do jarního semestru se opět přihlásilo velké množství posluchačů. Kurzy probíhají již od poloviny ledna a jsou naplánované až do konce května. Pro jarní semestr jsou otevřeny tyto kurzy:

- *Procházky po Jihlavě* s Renatou Kremláčkovou, DiS.
- *Abeceda návštěvníka památek* s PhDr. Kateřinou Rozinkovou
- *Archeologie: Život ve středověku* s Mgr. Alešem Hochem, PhD.
- *Příroda Českomoravské vrchoviny II.* s Pavlem Bezděčkou
- *Astronomie: Příběhy hledání universa* s Ing. Milošem Podařilem.

Aktuální informace o *Muzejní akademii* najdete na našem webu mvji.cz/ma. V případě konkrétních dotazů kontaktujte koordinátorku projektu Renatu Kremláčkovou.

Text a foto Renata Kremláčková

Křehká krása rašelinišť

Je to tady. Ve středu 5. dubna 2023 otevíráme na Starém Městě v Telči nově vybudovanou pobočku. Hlavním tématem, které je zde prezentováno, jsou rašeliniště.

Proč zrovna rašeliniště? Protože fragmenty rašelinišť jsou přírodovědným klenotem Telčska. Protože náhoda přeje připraveným. Protože... Vezměme to raději postupně.

Cennou součástí městské památkové zóny v Telči je původně renesanční staroměstská fara přestavěná v 16. století na špitál a v nedávné minulosti využívaná jako Domov pro seniory. Po přestěhování klientů do vhodnějších podmínek byly vedeny dlouhé diskuze o dalším využití objektu. Opakovaně se uvažovalo o zřízení nějakého muzea, nicméně se tuto myšlenku stále nějak nedařilo realizovat.

Zásadní impuls přineslo až setkání tehdejších starostů města Telč a rakouského Liebenau. Obec ležící nedaleko českých hranic se totiž pyšní rašeliništěm Tannermoor, hojně vyhledávaným pro účely vzdělávání i jako turistický cíl. Vzhledem k tomu, že rašeliniště patří k nejcennějším biotopům i na Českomoravské vrchovině, vznikl nápad na mezinárodní spolupráci, jež by měla přispět k ochraně společného přírodního bohatství rašelinišť a mokřadů.

Tak se zrodil rakousko-český projekt nazvaný *Přírodní dědictví rašeliništních krajín regionu Mühlviertel a Geoparku Vysočina jako chráněný přírodní prostor, místo zážitků a vzdělávání* podpořený z programu Interreg Rakousko-Česká republika. O našem muzeu bylo v té době známo nejen to, že se po léta

věnuje výzkumu rašelinišť, ale také, že zrovna hledá nové místo pro telčskou pobočku. Byli jsme proto osloveni s nabídkou partnerství. Naším hlavním úkolem mělo být vybudování dlouhodobé výstavy, vlastně jakéhosi minimuzea, zaměřeného na rašeliniště, a studium bioty na vybraných rašeliništních lokalitách. Jako vhodný prostor pro výstavu se jevil právě starý špitál,

v němž by bylo po rekonstrukci vybudováno kulturní centrum, jehož součástí by se stala i naše pobočka. Ochotně jsme přijali. Bádání nás baví, k rašeliništím máme niterný vztah, tvorba výstav je naše profese a k tomu vidina střechy nad hlavou pro telčské kolegy...

Netušili jsme ovšem, na jak trnitou cestu se vydáváme. Několikrát naši práci přerušila pandemie nemoci covid-19, která přinesla omezení činnosti úřadů, od nichž jsme potřebovali nejruznější povolení, vyjádření, podpisy a razítka, nedostatek pracovních sil, zavírání hranic. Museli jsme se vypořádat se zdražováním materiálu a služeb, inflací, časovým skluzem z doby lockdownů a všeobecného chaosu. Ale dokázali jsme to a z výsledku máme radost.

Výstava *Křehká krása rašelinišť* sestává z pěti sálů. První z nich, *Na počátku byl kámen...*, pojednává o geologických poměrech oblasti. Následující dva, nazvané *Ostrovky dávno ukrytých pokladů*, přibližují rašeliniště obecně, vysvětlují, jak vznikla a kde se s nimi můžeme setkat. Ukazují tato podivu-

hodná, od okolního světa izolovaná, stanoviště jako domov unikátních společenstev, objekty přitahující vědce i umělce a také jako svědky dob dávno minulých.

Další dva sály, pojmenované *Krajina na houpačce*, představují rašeliniště Telčska jako místa plná všemožných výkyvů. Nejen že se na nich houpe půda pod nohama, kolísá tam i mikroklíma a na velmi vratkých základech stojí bohužel také jejich samotná existence. I když se z původních rozsáhlých rašeliništních systémů dochovaly pouhé zbytky, stále mají svůj půvab a poskytují útočiště jedinečným druhům organismů.

Na panelech po obou stranách chodby jsou shrnuty informace o ohrožení a ochraně rašelinišť obecně, o vybraných chráněných územích na Telčsku a v Horním Rakousku a podívat se lze i do učebny, v níž probíhají pravidelné edukační programy. Z výstavy se budeme těšit minimálně příštích pět let a máme i spoustu nápadů, jak ji oživit doprovodnými aktivitami.

Text Klára Bezděčková, foto Pavel Bezděčka

Tak jsme přepadli Jihlavu, aneb pochod se vydařil...

18. února 2023

Když pro muzeum připravujete něco tak netradičního, jako je pochod, a od středy sledujete počasí, kde hlásí jen déšť a větrno, nejdete v sobotu na start zrovna radostně. Ale skalní turisté a pěšáci umí velice příjemně překvapit. Na start, tedy na zříceninu hradu Rokštejna, přišlo 72 turistů a vyrazili směr Jihlava, v Lukách nad Jihlavou se k pochodu připojilo 22 pěšáků a v Malém Beranově jich přibýlo ještě dalších 9. Účast

tedy překročila stovku, a pokud bychom započítali i čtyři psí parťáky, tak se letošního ročníku zúčastnilo 107 turistů.

Poděkování určitě patří Ing. Janu Příbylovi, starostovi města Brtnice, za otevření rokštejnské věže, na kterou za trošku zamířeným výhledem do okolí vystoupala většina příchozích. Za příjemné zázemí při kontrole děkujeme restauraci Kolnička v Lukách nad Jihlavou a Bráně Jihlavy patří dík za otevřený parkán.

Text a foto Dana Oberreiterová

Pokoj lidem dobré vůle – tentokrát ve Slovinsku

Slovinské město Velenje nepatří mezi nejznámější evropská města. Možná se někomu při jeho vyslovení vybaví značka Gorenje, kterou známe díky domácím spotřebičům. Město je však osobností cestovatele, sochaře a etnografa F. V. Foita (1900–1971) propojeno s Českou republikou a především s Telčí. Část Foitových sbírek se nachází v muzeu v Telči a v Hrdličkově muzeu člověka v Praze. Druhou část, etnografické sbírky z Foitovy cesty z roku 1931, vystavuje muzeum ve Velenji.

Město Velenje má 33 000 obyvatel a je pátým největším městem ve Slovinsku. Až do konce 19. století bylo malou vsí a díky těžbě hnědého uhlí se začalo postupně rozrůstat. Po druhé světové válce se z Velenje stává moderní město, na jehož vzhledu se podepsal urbanista Janez Treznar inspirovaný myšlenkou zeleného města v parku podle vzoru Le Corbusiera. Na hlavním náměstí dnes nemůžete přehlédnout monumentální sochu Tita a budovu kulturního centra (obr. 1). Tato stavba vznikla podle návrhu Plečnikova žáka Otona Gaspara (1911–1962) v letech 1957–1962 a zaujme abstraktně rozmístěnými barevnými skly a bronzovým reliéfem na průčelí. Těžba uhlí ve Velenje v menší

Obr. 1

Obr. 2

Obr. 3

Obr. 6

Obr. 4

míře pokračuje dodnes, ale poškozená krajina se postupně rekvultivuje a zatopené doly jsou upraveny jako jezera. Nedaleko Velenje ve vesnici Šoštanj je tepelná elektrárna.

Na skále nad městem se tyčí dominanta města – hrad Velenje, který se poprvé připomíná v roce 1270. Dnešní renesanční podobu získal v 16. století. Na hradě v současné době sídlí velenjské muzeum (obr. 2). Spolupráci se slovinskými muzejníky jsme navázali před několika lety, kdy nás oslovili kolegové ze Slovinského etnografického muzea v Lublani a muzea ve Ve-

lenji s myšlenkou uspořádat výstavu Foitových fotografií v Telči. Výstava byla zrealizovaná předloni a zároveň bylo domluveno, že v prosinci 2022 ve Velenji nainstalujeme výstavu betlémů z třeštské pobočky muzea doplněnou o jeden betlém z jihlavského fondu. Instalace výstavy trvala čtyři dny, slavnostně byla zahájena v sobotu 3. prosince 2022 za účasti přibližně sedmdesáti návštěvníků a trvala do 2. února tohoto roku. Přinášíme vám z ní krátkou fotoreportáž (obr. 3–8).

Milina Matulová

Obr. 5

Obr. 7

Obr. 8

Výsledky dětské výtvarné soutěže Malý ateliér 2022

Připomínám, že se jednalo o první ročník dětské výtvarné soutěže nazvané *Malý ateliér*, v níž šlo o dvourozměrné výtvarné práce, tedy o kresbu, grafiku a malbu. Soutěžili děti ve třech věkových kategoriích: do 6, 6–10, 10–14 let, a to děti z ČR i ze zahraničí, přičemž každý soutěžící může v jednom roce přihlásit do soutěže až pět prací. Tématem prvního ročníku byli **Motýli**.

Do uzávěrky, která byla 31. prosince 2022, jsme obdrželi 461 soutěžních prací z 31 školek, škol, výtvarných kroužků

a jiných institucí, a to z 19 obcí a měst z území celé republiky. V pondělí 16. ledna 2023 sedmičlenná odborná porota posoudila díla zařazená do soutěže a přidělila body celkem 67 z nich.

V kategorii dětí do 6 let nejvíce bodů, a tedy vítězství v soutěži získal obrázek *Zmizíček černý* od Hany Šymerské (5 let) z Bystřice pod Hostýnem (obr. A1). Na druhém místě je obrázek *Motýl* od Sebastianiana Cisára (5 let) ze ZŠ Křížová (obr. A2), Jihlava a třetí místo získal Hevkan Max z F POINTu, Jihlava s obrázkem *Motýl „Dětství“* (obr. A3).

A1

A2

A3

B1

V kategorii dětí od 7 do 10 let zvítězil s obrázkem *Motýli* Mikuláš Štěpán Povondra (9 let) z Výtvarného kroužku Zděňka z Kladna (obr. B1). Na druhém místě se umístil Oleksandr Schulzenko (10 let) z jihlavské ZŠ Jungmannova s obrázkem *Motýl* (obr. B2) a třetí místo obsadil Slávek Štaubert (9 let) z jihlavské ZŠ Kollárova se stejnojmenným obrázkem (obr. B3).

B2

B3

C1

Slavnostní vernisáž výstavy nejlepších a nejzajímavějších fotografií, spojená s předáním cen vítězům soutěže, se uskutečnila ve středu 1. února 2023. Ceny dětem předávali a proslovy měli pan náměstek hejtmana Kraje Vysočina Mgr. Roman Fabeš, který převzal nad soutěží i výstavou záštitu, a ředitel Muzea Vysočiny Jihlava RNDr. Karel Malý, Ph.D. Výstava byla (vzhledem k probíhajícím rekonstrukcím v našem muzeu) mimořádně nainstalovaná v budově B Kraje Vysočina (Žižkova ul. 57, Jihlava) a přístupná byla do 27. února 2023.

Text a foto Pavel Bezděčka

C2

C3

Mechanický kalkulátor ORIGINAL ODHNER

Za posledního čtvrtstoletí se asi všechny kanceláře změnilly k nepoznání. Souvisí to samozřejmě s vývojem počítačové technologie. Zatímco v devadesátých letech k práci neodmyslitelně patřily stohy šanonů, mechanický psací stroj a na jednom počítači se nás střídalo pět muzejníků, dnes se nám kancelář v podobě notebooku a USB disku pohodlně vejde do tašky. O to víc je pro mě obdivuhodné, jak mohli počátkem 20. století bankéři, kupci, účetní i úředníci vykonávat matematické výpočty pouze na mechanických kalkulátorech.

Jeden exemplář od firmy ODHNER je uložený ve sbírce Muzea Vysočiny Jihlava. Byl vyrobený ve švédském Göteborgu. I když je dlouhý sotva dvacet centimetrů, překvapí svou vahou. Tento čtyřkilový drobeček je plně mechanický, na kliku. Jeho princip spočívá v ozubených kolech s proměnným počtem zubů. Ty se vysouvaly a zasouvaly v závislosti na tom, jak byl nastaven vstupní registr. Na internetu lze nalézt celou řadu videí demonstrujících základní operace sčítání, odčítání, násobení a dělení.

Když jeho vynálezce, švédský emigrant Willgodt Theophil Odhner, odešel v roce 1868 za lepší prací do ruského Petrohradu, neznal ani slovo rusky a v kapse měl jen osm rublů. Nejdříve pracoval pro svého krajana Alfreda Nobela (ano, pro toho, po němž je pojmenována světová cena). Postupem času zde založil vlastní firmu a jeho kalkulátory slavily obrovský úspěch. Rozšířily se tak, že slovo ODHNER bylo obecným pojmenováním výrobku, podobně jako Lux dal jméno vysavači. Po jeho smrti ve výrobě pokračovali jeho synové Alexander a Georg. Když byla továrna po říjnové revoluci v roce 1917 zestátněna, Odhnerovi potomci se vrátili do Švédska, kde v Göteborgu obnovili výrobu. Petrohradská továrna se přesunula do Moskvy, kde produkce sovětských mechanických kalkulátorů pod značkou Felix pokračovala až do 70. let 20. století.

Nicméně Odhnerův mechanický kalkulátor byl jedním z nejpůvodnějších mechanických počítačů, jaké kdy vznikly, a na jeho základě bylo postaveno mnoho podobných strojů od dalších vynálezců.

Ingrid Kotenová

Kalkulátor, inventární číslo: Ji-11/B/155, základna: 19,5 cm x 14 cm, výška: 13 cm. (Foto M. Kos – MVJ)

W. T. Odhner (*1845 Švédsko, †1905 Petrohrad, Rusko), vynálezce prvního masově vyráběného mechanického kalkulátoru

Jak jsme potkali lumka

Loni v říjnu se náš entomologický tým vypravil zjistit, jestli je něco nového na Lesnovských mokřadech. Jak tak jdeme po turisticky značené cestě, Pavel najednou odbočil do svahu k rozložitě jedli a povídá: „Tady jsem nedávno našel krásné hnízdo *Lasius fuliginosus*.“ Došla jsem k majestátnímu stromu a skutečně, mravenčí dálnice mezi kořenovými náběhy zrovna zažívala dopravní špičku. Sedla jsem si na bobek, pozorovala, jak se antracitově černá lesklá tělíčka blyští v podzemním slunci a uživala si zvláštní výraznou vůni, typickou pro tento druh mravenců, kterou ke mně zavál vítr.

„Tak kde máš toho lumka? Teď by měla bejt doba jeho výskytu,“ zavtipkovala jsem. Z entomologického hlediska to byl humor více než břitký, poněvadž zmíněný hmyz se sice objevuje na podzim, ale doposud byl v celé České republice hlášen pouze ze tří lokalit. Jen jsem to dořekla, přiletělo barevné stvoření, o jehož identifikaci téměř nebylo pochyb. „To snad není možný!“, málem jsem se posadila na zem. „To musí bejt von!“ zalýkala jsem se, třesoucí se rukou jsem tahala z kapsy od bundy mobil a horečně přemýšlela, jestli mám fotit, filmovat nebo volat kolegovi specialistovi na lumky. Elegantní tvor mezitím několikrát zakroužil nad proudícími mravenci, chvíli se třepotal v polodutině nad vchodem do hnízda a odletěl. Okamžitě jsem vyhledala v kontaktech výzkumníka, který nás na zajímavého lumka před nějakou dobou upozornil. „Ahoj Kamile, máme ho. Jsme na kraji Jihlavy a teď jsme ho viděli. *Ogkosoma cremieri*. Fakt. To musí bejt von. Můžu ti poslat fotku?“. Než se kolega zorientoval v přívahu informací, štouchal do mě Pavel: „Podívej, další“. A opravdu, v polodutině tančily

další dva exempláře. Postupně se jich tam vystřídalo nejméně deset. Jako u vytržení jsme na ně zírali, fotili je, natáčeli, přitom se mi podařilo odeslat kolegovi fotky a díky jeho bleskové reakci ještě na místě ověřit identifikaci.

Asi by bylo záhodno představit tu malou bytost, která dokáže zvednout entomologům hladinu adrenalinu v krvi víc než extrémní sporty. Lumci jsou příslušníci blanokřídlého hmyzu, tedy příbuzní včel, vos nebo mravenců. Životní strategie většiny z nich je parazitoidismus, to znamená, že jejich larvy cizopasí u jiných bezobratlých a na rozdíl od klasických parazitů své hostitele hubí. Živočichové s tak komplikovaným vývojem bývají zapojeni do složitých ekologických vztahů a jejich studium nebývá snadné, ale je velice zajímavé.

Palearktický lumek *Ogkosoma cremieri* přebývá v larválním stadiu v hnízdech mravenců *Lasius fuliginosus* a *Lasius nipponensis*. Samičky byly zastíženy při kladení vajíček do larev těchto mravenců během jejich transportu mezi letním a zimním hnízdem. O dalším vývoji *O. cremieri* se toho ale moc neví. Japonští výzkumníci sice našli lumčí vajíčko v tělní dutině larvy *L. nipponensis*, což nahrává hypotéze, že larva minimálně část svého vývoje žije jako parazitoid. Kámen úrazu však tkví v tom,

že nakonec je dvakrát větší než hostitel a není jasné, jak získá dostatek potravy.

Lumci, které jsme pozorovali, vnikli do polodutiny u paty kmene, přibližovali se k mravencům a zase oddalovali a po chvíli zase odlétali. Stěhování larev se v té době nekonalo, a tak jsme nebyli svědky žádného dramatu. Překvapilo nás, že přítomnost lumků mravenci dělnice ani v nejmenším nevzrušovala, jako by neexistovali.

Měli jsme štěstí, setkání s *O. cremieri* je výjimečnou událostí. To může mít řadu důvodů: lumek může být opravdu vzácný, ale možná je jen přehlížen kvůli skrytému životu larev, těžišti výskytu dospělců mimo hlavní entomologickou sezónu nebo nízkému počtu specialistů věnujících se lumkům i mravencům. Nedostatek dat způsobuje, že řada otázek souvisejících s jeho rozšířením, vývojem, ekologickými vztahy nebo chováním zůstává zatím nezodpovězena. Věříme, že zvýšení intenzity výzkumů, jejich vhodné načasování, rozšíření používání metod a také důsledná spolupráce odborníků by mohly vést k odhalení alespoň některých fenoménů týkajících se tohoto zajímavého druhu.

Text Klára Bezděčková, foto Pavel Bezděčka

Zoologické dny 2023

Letos se, po dvouleté přestávce vynucené pandemií covidu 2019, konalo opět největší tuzemské setkání zoologů *Zoologické dny 2023*. Konferenci, poprvé pod záštitou předsedkyně AV ČR prof. Evy Zajímalové, společně organizovaly **Ústav biologie obratlovců AV ČR** a **Ústav botaniky a zoologie Přírodovědecké fakulty MU** v Brně.

Ve dnech 9. a 10. února se na tento již 52. ročník sjelo do Brna téměř 500 účastníků. Během konference zaznělo 160 přednášek v 24 přednáškových sekcích a vystaveno bylo 118 posterů. Výsledky své práce jsme představili v ústním příspěvku nazvaném *Potravní preference mravence rašelinného (Formica picea Nylander, 1846) v podmínkách středoevropských rašelinišť*. Jeho spoluautory byli kolegové z Entomologického ústavu Akademie věd ČR a Přírodovědecké fakulty Jihočeské univerzity. Atmosféra byla úžasná, organizace vynikající, shodli jsme se, že pro nás, jihlavské muzejníky, to byly jedny z nejlepších zoologických dnů, které pamatujeme.

Text Klára Bezděčková, foto Pavel Bezděčka

Nový výzkumný projekt

Muzeu se podařilo získat u Ministerstva kultury finanční podporu pro pětiletý výzkumný projekt s názvem *Historická důlní*

díla na Vysočině jako doklady historického vývoje a objekty kulturního dědictví. Projekt byl podpořen v programu NAKI III (Národní a kulturní identita), výše podpory je 16,5 mil. Kč a náklady na řešení projektu pokrývá dotace ze 100 %.

V projektu jsou zkoumána vybraná historická důlní díla na Vysočině včetně na ně v minulosti funkčně navazujících technologických zařízení. Důlní díla i na ně vázané technologické zázemí jsou chápány jako významné doklady vývoje krajiny, doklad kulturní identity, jejího vývoje v čase a jako důležitá forma historického kulturního dědictví. Historická důlní díla budou posuzována důsledně multioborovým přístupem (z pohledu ložiskově-geologického, mineralogického, historického, archeologického aj.). Aplikačním výstupem projektu bude vytvoření postupů pro využití důlních děl jako informačních zdrojů o vývoji přírody i společnosti, nastavení nástrojů pro památkovou ochranu historických důlních děl a řešení problematiky využití důlních děl jako objektů prezentace kulturní identity a kulturního dědictví v geoturistice.

Za jihlavské muzeum jsou řešiteli K. Malý a A. Hoch, k nim se připojili výhradně pro potřeby projektu přijatí externisté. Dále se řešení účastní odborníci z partnerských institucí: jihlavské Vysoké školy polytechnické a Ústavu teoretické a aplikované mechaniky AV ČR.

Karel Malý

Pravěké Hrotovice

Na jaře roku 2019 proběhl na severozápadním okraji Hrotovic záchranný archeologický výzkum, při kterém došlo k odhalení části sídelního areálu kultury s lineární keramikou (5600–5000/4900 př. n. l.) a zejména moravskou malovanou keramikou (4700/4500–4000 př. n. l.). Zdejší sídliště bylo objeveno již na počátku 20. století, nikdy však nebylo systematicky zkoumáno. Archeologický výzkum z roku 2019 zachytil rozsáhlou jámu interpretovatelnou jako tzv. hliník, tedy místo po těžbě hlíny vhodné jako stavební a výrobní surovina. Poté co zde přestala těžba, bylo místo znovu zasypano a zároveň posloužilo jako skládka domovního odpadu. Díky tomu se zde našlo mnoho zajímavých artefaktů jako fragmenty keramiky, kamenné štípané a broušené nástroje či zvířecí a lidské keramické plastiky, lidově označované jako venuše. Mezi keramickými nálezy vynikla malá miska na nožce se zbytky červenožluté barvy. Jedná se o typické malování, které dalo název celé výše uvedené kultuře. Z ostatních tvarů zaujmou například naběračky s tulejí.

Jedinou surovinou používanou na výrobu nástrojů a zbraní byl v dobách před objevem kovů kámen. Pravěcí lidé však dovedli jeho opracování k dokonalosti a kamenné nástroje tak nebyly o nic méně funkční než pozdější kovové. Vyráběly se tehdy dvěma základními technikami, a to štípáním či broušením

a zasazovaly se buď samostatně, nebo ve více segmentech do dřevěných rukojetí. V hrotovické jámě byly nalezeny zejména části broušených sekerek nebo štípané čepelky spolu s pozůstatky (odpadem) po jejich výrobě. K té však nebyl vhodný každý kámen sebraný v okolí, ale pouze některé typy hornin či minerálů, jejichž zdroje se mohly nacházet i desítky kilometrů daleko (a již tehdy se s nimi pravděpodobně obchodovalo). Mezi další kamenné artefakty životně důležité pro tehdejšího člověka patřily i tzv. zrnotěrky, které sloužily k ručnímu rozemílání obilí na mouku.

Lidé kultury s malovanou keramikou byli také tvůrci stylizovaných figurek zvířat a lidí. Archeologické výzkumy přinesly již řadu těchto záhadných předmětů různých podob a tvarů, které se však často opakují a mají svůj vývoj. Z dnešního pohledu je obtížné tyto artefakty interpretovat, nejbližší bude pravděpodobně názor, že byly užívány jako náboženské symboly během obřadů, modly, obětiny, domácí bužci apod. Do jámy odkryté v Hrotovicích byly vyhozeny již jen části z původních figurek, jako např. nožka obutá ve stylizované botě, ručičky, pravá půlka hýždě, hlavička hledící šikmo vzhůru či hlavička zvířete, nejspíše kozla.

Aleš Hoch

Obr. 1. Miska na nožce se zbytky červenožluté barvy, kultura s moravskou malovanou keramikou (foto: L. Niesytová).

Obr. 2. Kamenná broušená sekerka vyzvednutá z jámy po více jak 6 tisíci letech (foto: A. Hoch).

Obr. 3. Část zkoumané jámy sloužící v době kamenné k těžbě hlíny (foto: A. Hoch).

Bedřich Piskač – zmarněný talent z České Bělé

Mít talent nestačí. K talentu je třeba přidat píli a pracovitost, aby se dostavily dobré výsledky. Někdy trvá spoustu let, než se výtvarník „postaví na vlastní nohy“, než si najde svůj osobitý, originální a nezaměnitelný styl. Podaří-li se to a výtvarník je na samé hranici svého tvůrčího rozletu, potom je více než skličující, když něco jeho život nečekaně a velmi předčasně ukončí. Takový byl osud malíře Bedřicha Piskače, který pocházel z našeho regionu.

Narodil se před 125 lety, v neděli 8. května 1898 v České Bělé. Na Vysočině však nevyrostal, protože se jeho rodiče brzy odstěhovali do Prahy na Žižkov. Zde absolvoval základní školu i reálku, a když mu bylo 19 let, přestěhovala se rodina do Vršovic. V té době nastoupil mladý Piskač na Akademii výtvarných umění, kde se učil u profesorů V. Nechleby, K. Krattnera, J. Loukoty a O. Španiela. Prvně pak vystavoval své práce na společné studentské výstavě v roce 1921 v pražské galerii U Topičů. To už navázal intenzivní vztahy s umělci soustředěnými do spolku Děvětsil, ale jako mladý proletářstvím nadchnutý umělec se stal členem Nové skupiny ovlivněné tvorbou moderních francouzských malířů a verší J. Wolkra oslavujícími krásu prostoty a každodenní všednost. S Novou skupinou (tedy společně s A. Hoffmeisterem, F. Muzikou, J. Šímou a dalšími) pak vystavoval v r. 1922 v Rudolfinu a 1923 v Mánese na tzv. jarních výstavách. V té době se věnoval magickému realismu a ve svých olejích čerpal hlavně z prostředí artistů. Výjimkou a jistým zlomem jeho figurální malby byl obraz „Pradlena“, při jehož tvorbě se inspiroval vlastní mámou. Vrcholem tohoto tvůrčího období jsou pak dvě velká zátíší „Zátíší na stole“ a „Zátíší s chlebem“.

Tou dobou byli B. Piskač spolu s F. Muzikou a dalšími vrstevníky z Nové skupiny přijati do Spolku výtvarných umělců

Mánes. V prostředí Mánesa měl na další vývoj Bedřicha Piskače silný vliv kubismus, zejména práce G. Braquea a P. Cézanna. V Piskačově tvorbě lze v tomto období nalézt i vliv fauvistů H. Matisse a A. Deraina a také neoklasicisty A. Modiglianiho (o neoklasicismu můžeme u B. Piskače hovořit zejména v souvislosti s jeho obrazem „Akt“ z roku 1924.

V roce 1926 uzavřel B. Piskač silné přátelství s J. Hubáčkem, J. Slavičkem a O. Nejedlým. Jejich společné výlety do přírody vedly k další změně Piskačova stylu. Věnuje se více barvám, ale volí neefektní motivy často výrazově velmi chudé. Romantiku nahrazuje strohými výraznými tahy štětce. Nové tvůrčí přátelství, které výrazně přispělo k vyzrání Piskačova osobitého stylu, bylo však pro něj i osudové. V zimě roku 1926 navrhl J. Hubáček nahradit výlety do české přírody delšími pobyty v přírodě jižní Evropy a hned šel příkladem, když odcestoval do Francie a pak až na Korsiku, kde našel skvělé zázemí na statku Suartello nedaleko hlavního města Ajaccia. Brzy se za ním vypravili J. Slaviček i O. Nejedlý, ovšem B. Piskač se k nim přidal až za rok. V lednu 1928 nejprve navštívil na několik dnů Paříž, potom Marseille a pak se vydal za přáteli na Korsiku. Zde vytvořil řadu skvělých pláten, jejichž motivy byly cesty s alejemi, krajiny se vzdálenými horami a barevná zátíší (např. Zátíší s pomeranči, 1928). B. Piskač si již vypracoval vlastní neopakovatelný styl malby a rok 1928 byl vrcholem v jeho tvorbě.

Bedřich Piskač, Zátíší s chlebem, 1924, NG Praha, Dějiny ČVU II, s.65

Bedřich Piskač, Cesta do Antibes 1929

Bedřich Piskač, Cesta s korkovým dubem, 1928

Bedřich Piskač, Akt, 1924

Otakar Nejedlý, Bedřich Piskač
a ing. arch. Jiří Kodl

Léto a podzim prožili přátelé opět v Praze a v zimě 1928–1929 se všichni (O. Nejedlý i s celou svojí školou) opět vydali na Korsiku. B. Piskač však s odjezdem váhal. Prožíval v té době velkou lásku k americké Češce Fern Long a měl zažádáno o pas do USA, aby za ní mohl vycestovat. Než pas obdržel, vydal se v březnu 1929 na jih a několik týdnů se toulal po jižní Francii. V té době vytvořil obraz

Cesta do Antibes, který je jedním z jeho posledních olejů. Při pobytu v Marseille se B. Piskač nakazil skvrnitým tyfem a vzhledem k rychle se horšícímu zdravotnímu stavu se vydal na cestu domů, do Prahy. Ve vlaku se mu však udělalo velmi zle a byl v Lyonu dopraven v bezvědomí do místní nemocnice a brzy nato zde zemřel.

Výtvarný vývoj B. Piskače byl oproti řadě jiných umělců pomalý a dlouho se u něj střídaly různé vlivy. Během deseti let zřejmě si však našel vlastní cestu, osobitý výtvarný pohled i projev.

Na přelomu let 1929 a 1930 uspořádal SVU Mánes v pražském Obecním domě B. Piskačovi a R. Laudovi, který v té době také zemřel, společnou posmrtnou výstavu. Česká výtvarná obec byla velmi překvapena objemem díla, které se z Piskačovy tvorby zachovalo – bylo to 239 prací, z toho na šedesát olejů. Očekávalo se totiž, že obrazů bude daleko méně, neboť B. Piskač byl znám tím, že své obrazy, se kterými nebyl spokojen, ničil, neboť je považoval pouze za nedokončené pokusy.

I přes tato přísná rozhodnutí byl B. Piskač veselý a společenský člověk, milující život a výtvarné umění především. Účastnil se aktivně veškeré spolkové činnosti a řadu svých současníků zvětšil v karikaturách, které po dva roky publikoval v časopise *Pestrý týden*.

Po Bedřichu Piskačovi, rodáku z České Bělé, který zemřel mlád třicet jedna let, zůstalo nevelké a hlavně nedokončené dílo. I tak je dnes považován za významného představitele českého moderního umění dvacátých let minulého století.

Pavel Bezděčka

PRAMENY

- Brožková L. 1961: Bedřich Piskač.– Nakl. čs. výtvarných umělců, 80 stran.
Trnková E. 1988: Bedřich Piskač: Obrazy a kresby.– Katalog výstavy Ostrava-Poruba, 20 stran.
Vondrová S. 2008: Magický realismus. Příspěvek k realistickým směrům 1. poloviny 20. let 20. století.– Diplomová práce MU Brno, Filozofická fakulta, Mns. 142 stran.

Publikační činnost pracovníků MVJ v roce 2022

V následujícím přehledu jsou shromážděny odborné a populárně naučné práce zaměstnanců našeho muzea (včetně příspěvků do *Museum factum*) publikované v roce 2022.

sestavil Pavel Bezděčka

- Bezděčka P. 2022: Vzpomínka na Emanuela Bartoše, významného zoologa a pedagoga. *Memory of Emanuel Bartoš, a prominent zoologist and pedagogue.* – *Acta rerum naturalium*, 27: 1–2.
Bezděčka P. 2022: Dvousté výročí narození Emanuela Lokaye staršího. *Bicentennial of the birth of Emanuel Lokay Sr.* – *Acta rerum naturalium*, 27: 31.
Bezděčka P. 2022: Připravte se na koutule, aneb, kdo je připraven, není zaskočen. – *Příbyslavský čtvrtletník* 21, 1–2: 30–31.
Bezděčka P. 2022: Hovory nejen k sobě. – *Museum factum* 12, 1: 2.
Bezděčka P. 2022: *Omnia crystallographica.* – *Museum factum* 12, 1: 4.
Bezděčka P. 2022: Publikační činnost pracovníků MVJ v roce 2021. – *Museum factum* 12: 1:10–11.
Bezděčka P. 2022: Karel Starý zapomenutý přírodovědec, pedagog a spisovatel z Vysočiny. – *Museum factum* 12, 1: 12–13.
Bezděčka P. 2022: Nový obyvatel Jihlavy. – *Museum factum* 12, 1: 15.
Bezděčka P. 2022: Editorial. – *Museum factum* 12, 2: 2.
Bezděčka P. 2022: Vcházení do krajiny. – *Museum factum* 12, 2: 6.
Bezděčka P. 2022: Karel Starý – zapomenutý přírodovědec, pedagog a spisovatel z Vysočiny, 2. část. – *Museum factum* 12, 2: 15.
Bezděčka P. 2022: MF 3/2022. – *Museum factum* 12, 3: 2.
Bezděčka P. 2022: Příběhy přes objektiv. – *Museum factum* 12, 3: 2.
Bezděčka P. 2022: *Photographia Natura* 2022. – *Museum factum* 12, 3: 2.
Bezděčka P. 2022: Benefiční výstava Medvídek. – *Museum factum* 12, 3: 3.
Bezděčka P. 2022: Ještě jednou koutule. – *Museum factum* 12, 2: 16.
Bezděčka P. 2022: Karel Starý – zapomenutý přírodovědec, pedagog a spisovatel z Vysočiny, 3. část. – *Museum factum* 12, 3: 18–19.
Bezděčka P. 2022: MF 4/2022. – *Museum factum* 12, 4: 2.
Bezděčka P. 2022: *Photographia Natura* 2023. – *Museum factum* 12, 4: 2.
Bezděčka P. 2022: Výsledky benefiční výstavy Medvídek. – *Museum factum* 12, 4: 11.
Bezděčka P. 2022: Výsledky fotosoutěže *Photographia Natura* 2022. – *Museum factum* 12, 4: 13.
Bezděčka P. 2022: Karel Starý zapomenutý přírodovědec, pedagog a spisovatel z Vysočiny, 4. část. – *Museum factum* 12, 4: 18–19.
Růčkl K., Kroc V., Legátová E., Bezděčka P. & Čejková K. 2022: Chování křížáka hrbatého a křížáka trojtečného mimo vegetační období / Behaviour of the Orb-weavers *Araneus triguttatus* and *Gibbaranea gibbosa* outside the Growing Season. – *Živa*, 6: 313.
Bezděčková K. 2022: Když se kácí les. – *Příbyslavský čtvrtletník* 21, 1–2: 32.
Bezděčková K. 2022: Jeřáb popelavý. – *Museum factum* 12, 1: 16–17.
Bezděčková K. 2022: Mravenec horský, vzácný obyvatel Českomoravské vrchoviny. – *Museum factum* 12, 1: 17.
Bezděčková K. 2022: Přírodovědec na Roštějně. – *Museum factum* 12, 2: 5.
Bezděčková K. 2022: Brno Art Open 2022. – *Museum factum* 12, 2: 8.
Bezděčková K. 2022: Za mravenci do Rakouska. – *Museum factum* 12, 2: 13.
Bezděčková K. 2022: Konference Blano-křídílí v českých zemích a na Slovensku 2022. – *Museum factum* 12: 2: 14.
Bezděčková K. 2022: Zoologický seminář Asociace muzeí a galerií ČR 2022. – *Museum factum* 2022. – *Museum factum* 12, 3: 8.
Bezděčková K. 2022: Konference Rašeli-niště zblízka. – *Museum factum* 2022. – *Museum factum* 12, 3: 9.
Bezděčková K. 2022: Konference Rašeli-niště – přírodovědné poklady Telčska. – *Museum factum* 12, 4: 3–4.
Bezděčková K. & Bezděčka P. 2022: Nález lumka *Ogkosoma cremieri* (Romand, 1838) (Ichneumonidae: Hybrizontinae) na Českomoravské vrchovině. A finding of *Ogkosoma cremieri* (Romand, 1838) (Ichneumonidae: Hybrizontinae) in the Bohemian-Moravian Highlands (Czech Republic). – *Acta rerum naturalium*, 27: 33–34.
Bezděčková K. & Bezděčka P. 2022: Další se ukáže, jak doufám: Gregor Johann Mendel očima myrmekologů. In: Katalogu k výstavě Brno Art Open, gGeEnn, Mendel is...an Artist. V tisku.
Bezděčková K. & Kremláčková R. 2022:

- Pro Ukrajinu. – Museum factum 12, 1: 9.
- Hunger A., Bezděčková K. & Bezděčka P. 2022: Das Tannermoor, ein Naturjuwel. – *Öko.L.*, 44/3: 14–19.
- Gonda R. 2022: Jihlava v období vyostřených národních a třídních rozporů let 1918–1922, in: *Paginae historiae*. Sborník Národního archivu, roč. 30, č. 1, s. 245–307.
- Gonda R. 2022: Kampanologický workshop v jihlavském muzeu. – *Museum factum* 12, 4: 11.
- Gonda R. 2022: Třísavzková kniha *Zvony na vysočině*. – *Museum factum* 12, 4: 14.
- MALÝ, K.; LUNGA, R.; VÁCHA, P.; JANDA, P.; VOTRUBA, M.; GONDA, R. (2022): Ochrana, údržba a dokumentace zvonů, Památkový postup, Jihlava.
- Gonda R., Janda P., Lunga R., Malý K., Mikule S., Svěrák V., Vácha P. & Votruba M. 2022: *Srdce a zvon*. Katalog výstavy. – Muzeum Vysočiny Jihlava, Jihlava, 183 pp.
- Lunga R., Gonda R., Malý K. & Vácha P. 2022: *Zvony na Vysočině*, 1. díl. Okres Jihlava. – Muzeum Vysočiny Jihlava, Jihlava, 224 pp.
- Lunga R., Gonda R., Malý K. & Vácha P. 2022: *Zvony na Vysočině*, 2. díl. Okres Žďár nad Sázavou. – Muzeum Vysočiny Jihlava, Jihlava, 323 pp.
- Grycová H. 2022: František Havelka – vzpomínka na telčského malíře. – *Museum factum* 12, 1: 5.
- Grycová H. 2022: Míla Doleželová obrazy, výstava ke 100. výročí narození malířky. – *Museum factum* 12, 2: 5.
- Grycová H. 2022: Bůh je láska, a kdo zůstává v lásce, v Bohu zůstává a Bůh v něm. – *Museum factum* 12, 4: 17.
- Grycová-Benešová H. 2022: Doc. PhDr. Eva Melmuková – 90 let. – *Museum factum* 12, 1: 16.
- Hoch A. (ed.) 2022: *Zmizelá Třebíč*. Výpověď archeologie k dějinám města. – Třebíč, 223 pp.
- Hoch A. 2022: Archeologický výzkum na Karlově náměstí v Třebíči. – *Museum factum* 12, 2: 12.
- Hoch A. 2022: *Zmizelá Třebíč*. – *Museum factum* 12, 3: 5–6.
- Hoch A. 2022: *Střípky ze života středověkého člověka – dětské hračky*. – *Museum factum* 12, 4: 16.
- Charvátová E. 2022: *Den Země*. – *Museum factum* 12, 2: 9.
- Charvátová E. 2022: *Houbařská připomenutí*. – *Museum factum* 12, 2: 17.
- Charvátová E. 2022: *Mykologický výjezd do Krušných hor*. – *Museum factum* 12, 3: 17–18.
- Charvátová E. 2022: *Mykologický podzim*. – *Museum factum* 12, 4: 16.
- Juříčka J. 2022: *Lýkovec jedovatý*. – *Museum factum* 12, 1: 18.
- Juříčka J. 2022: *Botanický seminář AMG na Sušicku*. – *Museum factum* 12, 2: 12–13.
- Juříčka J. 2022: *Hořeček nahořklý pravý*. – *Museum factum* 12, 3: 16.
- Juříčka J. 2022: *Drabík stromový*. – *Museum factum* 12, 4: 17.
- Kolektiv společensko-vědného oddělení 2022: *Nový kolega Mgr. Jan Stoklasa*. – *Museum factum* 12, 3: 7.
- Kos M. 2022: *Po čem v muzeu šlapeme*. – *Museum factum* 12, 1: 14–15.
- Kos M. 2022: *Výstraha rušitelům klidu*. – *Museum factum* 12, 3: 8.
- Kotenová I. 2022: *Když vám kape na karbid*. – *Museum factum* 12, 1: 9–10.
- Kotenová I. 2022: *Letní osvěžení*. – *Museum factum* 2022 12, 2: 20.
- Kremláčková R. 2022: *Těšíme se na tábor*. – *Museum factum* 12, 2: 16.
- Kremláčková R. 2022: *Muzejní příměstské tábory 2022*. – *Museum factum* 12, 3: 6–7.
- Malý K. 2022: *Muzeum Vysočiny Jihlava*. – *Minerál*, 30, 2022/4: 314–316.
- Malý K. 2022: *Nepřekonatelný neklid Pavla Bezděčky*. – *Museum factum* 12, 1: 5.
- Malý K. 2022: *Muzeum přišlo o střechu, aneb v nouzi poznáš přítele*. – *Museum factum* 12, 1: 18–19.
- Malý K. 2022: *Bajky a pohádky z lesů a luk*. – *Museum factum* 12, 2: 7.
- Malý K. 2022: *Mapová aplikace Zvony Vysočiny*. – *Museum factum* 12, 2: 14.
- Malý K. 2022: *Opravy fasády muzejních domů*. – *Museum factum* 12, 3: 20.
- Malý K. 2022: *První fáze opravy fasád dokončena*. – *Museum factum* 12, 4: 17.
- Malý K. & Bezděčková K. 2022: *Laudatio – Pavel Bezděčka sedmdesátiletý*. – *Acta rerum naturalium* 27: 35–38.
- Kapusta J., Dolníček Z., Šrámek O. & Malý K. 2022: *Origin of historical Ba-rich slags related to Pb-Ag production from Jihlava Ore District (Czech Republic)*. – *Minerals*, 12, 985: 29 pp.
- Matulová M. 2022: *Muzejní betlémy měly úspěch v Táboře*. – *Museum factum* 12, 1: 5.
- Matulová M. 2022: *Výlohy města hostí výstavu NaProti*. – *Museum factum* 12, 1: 6.
- Matulová M. 2022: *V muzeu zakoupíte knihu vzpomínek na divoký odsun Němců*. – *Museum factum* 12, 2: 19.
- Matulová M. 2022: *Výstava svatebních praporců – Za zelený věneček daly jsme ti čepeček*. – *Museum factum* 12, 4: 2.
- Moržolová L. 2022: *Pocity v krajině*. – *Museum factum* 12, 1: 4.
- Moržolová L. & Malý K. 2022: *Sedmdesát let nepřekonatelného neklidu Pavla Bezděčky*. – *Museum factum* 12, 2: 16–17.
- Oberreiterová D. 2022: *Fotografie a fotografie Milana Skořepy*. – *Museum factum* 12, 1: 4.
- Oberreiterová D. 2022: *Pochod*. – *Museum factum* 12, 1: 7.
- Oberreiterová D. 2022: *Nezkrotná Afrika*. – *Museum factum* 12, 2: 5.
- Oberreiterová D. 2022: *Muzejní a galerijní noc 2022*. – *Museum factum* 12, 2: 10.
- Oberreiterová D. 2022: *Nový školní rok*. – *Museum factum* 12, 3: 3.
- Oberreiterová D. 2022: *Stopy podzimu*. – *Museum factum* 12, 3: 4.
- Oberreiterová D. 2022: *Od Nového roku zavíráme expoziční budovy...* – *Museum factum* 12, 4: 20.
- Podařil M. 2022: *V muzeu vznikly první čtyři astronomické edukační programy*. – *Museum factum* 12, 1: 6.
- Podařil M. 2022: *Druhá jihlavská raketiáda*. – *Museum factum* 12, 2: 4.
- Podařil M. 2022: *V září odstartuje Akademie třetího věku*. – *Museum factum* 12, 2: 7.
- Podařil M. 2022: *Muzeum se zapojilo do edukačního projektu Mozaika se učí*. – *Museum factum* 12, 2: 11.
- Podařil M. 2022: *Ohlédnutí za In Search of Wor(l)ds*. – *Museum factum* 12, 2: 11.
- Podařil M. 2022: *Muzeum Vysočiny Jihlava zahájilo Akademii třetího věku*. – *Museum factum* 2022 12, 3: 4.
- Podařil M. 2022: *Za přispění MVJ vzniká nová přírodovědná desková hra*. – *Museum factum* 12, 3: 15.
- Podařil M. 2022: *Účastníci muzejní akademie navštívili největší hvězdárnu v ČR*. – *Museum factum* 12, 4: 4–5.
- Daňová S. & Podařil M. 2022: *Nová desková hra dostává první obrysy*. – *Museum factum* 12, 4: 6.
- Pospíchalová S. 2022: *Trochu o dámském spodním prádle*. – *Museum factum* 12, 2: 18–19.
- Pospíchalová S. 2022: *Jihlava včera a dnes II*. – *Museum factum* 12, 3: 5.
- Rozinková K. 2022: *Nástěnné malby na hradě Roštejn – nová zjištění a posuny v bádání*. – *Osmá výroční zpráva Muzejního spolku v Telči, Telč*.
- Rozinková K. 2022: *Hrad Roštejn v roce 2022*. – *Museum factum* 12, 4: 12.
- Stoklasa J. 2022: *Ejhle milosrdenství*. – *Museum factum* 12, 4: 14–15.
- Stoklasa J. 2022 (2021): *Klášteří velkostatek premonstrátů v Nové Říši v letech 1918–1938*. – *Sborník z konference Hospodárstvo v dejinách regiónu kolané v Šali* 10. 9. 2021, 72–89.
- Stoklasa J. 2022 (2021): *Seminář k dějinám Židů v Čechách*. – *Archivní časopis* 4: 422–424.
- Zimola D. 2022: *Expozice archeologického oddělení plánované na rok 2022*. – *Museum factum* 12, 1: 2–3.
- Zimola D. 2022: *Dvě archeologicko-historické výstavy*. – *Museum factum* 12, 1: 7–8.
- Zimola D. 2022: *Archeologické výzkumy, objevy a nálezy na Třebíčsku*. – *Museum factum* 12, 2: 2–3.
- Zimola D. 2022: *Projektové dny jihlavského gymnázia*. – *Museum factum* 12, 2: 9.
- Zimola D. 2022: *XLIX. Seminář archeologů z muzeí a institucí památkové péče v Opavě*. – *Museum factum* 12, 3: 9–11.
- Zimola D. 2022: *Archeologický výzkum hradu Šternberk (Štamberk)*. – *Museum factum* 12, 3: 12–15.
- Zimola D. 2022: *Památková věda: Interdisciplinarita, internacionalita a infrastruktury*. – *Museum factum* 12, 4: 7–8.
- Zimola D. 2022: *Jubilejní 10. mezinárodní konference Stříbrná Jihlava*. – *Museum factum* 12, 4: 9–11.

Co se děje v muzeu...

Stala jsem se svědkem zajímavé situace. Šly tři postarší paní okolo našich expozičních budov. Zastavily se před vchodem a vtom jedna povídá: „Jé, tady už není muzeum, ale truhlářství Javůrek!“

Tak to samozřejmě není pravda. Muzeum je trošku schované, ale stále tam je... Bourá se, vrtá se, řeže se, všude vrstva prachu,

spousta malty, laky, nátěry, nekonečné uklízení a pak i očekávaná nová instalace. Ale změny už jsou vidět i navenek – na zelené fasádě je umístěna orlice, máme nové výkladové okno a boční vstupní dveře. Máme se na co těšit a vy taky.

Text a foto Dana Oberreiterová

Honba za Rubensem

Interiéry hradu Roštejn zdobí kromě jiného několik desítek olejomalb, jejichž velkou část mohou návštěvníci vidět v prostoru obrazárny na začátku návštěvnické trasy A. Zejména jedno dílo vždy upoutá pozornost malých i velkých a nejedná se přitom ani o obraz nejstarší, ani umělecky nejhodnotnější. Zkrátka a jednoduše zaujme především svým námětem. Jedná se o dílo ve stylu známého vlámského malíře 17. století Petra Pavla Rubense (1577–1640) a zobrazuje vášnivého satyra

Satyr a nymfa – hrad Roštejn

ženoucího se za ženskou postavou (dříve také označováno a v průvodcovských textech uváděno jako *Satyr a bakchantka*). Dlouhou dobu nám vrtalo hlavou, které dílo slavného umělce bylo předlohou pro tuto historickou kopii (byť její datace rozhodně nejde až do 17. století). Problém je, že Rubens (spolu se svou rozsáhlou dílnou) vytvořil na 10 000 uměleckých děl, jako jsou olejomalby, kresby, nástěnné koberce, apod. Bylo tedy vůbec reálné najít správný vzor, když jsme věděli, že se zřejmě nejedná o žádné z nejslavnějších děl publikované v každé učebnici dějin umění? Bylo! Podařilo se totiž dohledat, že pravděpodobným předobrazem olejomalby visící na Roštejně je kresba uložená v Národním muzeu v polské Varšavě či nějaký nám dosud neznámý obraz, ke kterému se ale kresba bezpochyby vztahuje. Kresba nese označení *Satyrové honí*

Satyrové honí skupinu nymf – kresba, Polsko, následovník P. P. Rubense

cí skupinu nymf (datována po roce 1630) a jejím autorem, dle přípisu v horním rohu, zřejmě není samotný Rubens, ale někdo z jeho následovníků. Pro Rubense se ale jednalo o typický způsob práce, dílna byla vzhledem k poptávce po jeho dílech rozsáhlá a mnoho z nich proto z větší části zpracovali pomocníci. Díky dohledání uvedené kresby se nám mimo jiné podařilo opravit námět vystaveného obrazu – z bakchantky se stala nymfa. Ačkoli nyní máme jasnou propojku mezi konkrétním Rubensovým dílem a roštejským obrazem, pátrání nekončí. Rádi bychom zjistili, zda skutečně existuje i obraz zobrazující uvedenou scénu. Je ovšem otázkou, zda se nám tento podaří dohledat, kresba totiž může být mimo kresby přípravné i pouhým cvičením variujícím scénu z některého z obrazů s nymfami a bohyní Dianou. Hledaný obraz může být do dnešních dnů nedochovaný, rozhodně ale mohl připomínat díla jako *Diana a její nymfy převržené satyry* z madridského Museo del Prado nebo *Diana vracející se z lovu* z muzea v americkém Clevelandu. Právě část scény z druhého uvedeného obrazu svým laděním roštejský obraz připomíná, i když se rozhodně neshoduje. Nicméně má navíc zajímavý „život“, proto ji zmiňme. Její vlastní verzi totiž mimo jiné jako cvičení v pozorování starých mistrů zpracoval slavný francouzský malíř 19. století Eugene Delacroix (1798–1863). Vidíme tak, že při našem pátrání se nám představující jednotlivé fáze uměleckého procesu jako kresba (může být přípravná, nebo zpětně vytvořená jako cvičení – Polsko), vlastní obraz (dosud neznámý – rozhodně podobný dílům v Madridu či Clevelandu), kopie (Jihlava / Roštejn) a varianta (obraz E. Delacroix prodaný na aukci v Sotheby's v roce 2017). Ukazuje se tak, že i nejmenší předmět z muzejních či hradních sbírek

má svou zajímavou historii a je správné se pokoušet o něm zjistit co nejvíce informací. O uměleckém procesu i jeho fázích, o úskalích umění, památek a jejich terminologie si povídáme mimo jiné v rámci kurzů *Muzejní akademie* – v zimě to byl *Základní přehled dějin umění*, teď na jaře *Abeceda návštěvníka památek*. Doufáme, že budeme s těmito tématy i nadále pokračovat.

Kateřina Rozinková

Satyr a nymfa – E. Delacroix

Výskyt prhy arniky na Českomoravské vrchovině

Prha arnika (*Arnica montana*) je vytrvalá bylina s plazivým oddenkem, lodyhu má nevětvenou někdy až mírně větvenou, listy ve velké přízemní růžici, celokrajné, přisedlé. Květenství nejčastěji žluté a žlutooranžové. Kvete v červnu až srpnu.

Je to známá léčivá rostlina používající se na utišení bolesti všeho druhu, srdeční choroby včetně mrtvice, omrzliny. Rost-

lina se užívá pouze zevně, při vnitřním užití je jedovatá. V dávných dobách bylo popsáno několik smrtelných otrav po požití drogy.

V minulosti (dle některé literatury) vedl intenzivní sběr ke zničení mnoha lokalit výskytu. Z novějších dostupných dat však úbytek tohoto druhu způsobilo nejspíše nadměrné odvodňování, což zákonitě vedlo ke zničení mnoha lokalit. Dnes je arnika chráněna jako ohrožený druh naší květeny (C₃), ve stejné kategorii podléhá i ochraně podle zákona (§3).

V šedesátých letech prováděl RNDr. Ivan Růžička sledování

rozšíření prhy arniky na Českomoravské vrchovině a já jsem se rozhodla po padesáti letech jeho výsledky ověřit.

Ze všech našich údajů jsem si vybrala pro začátek ty lokality, ze kterých byl sebrán materiál a je uložen v našich sbírkách.

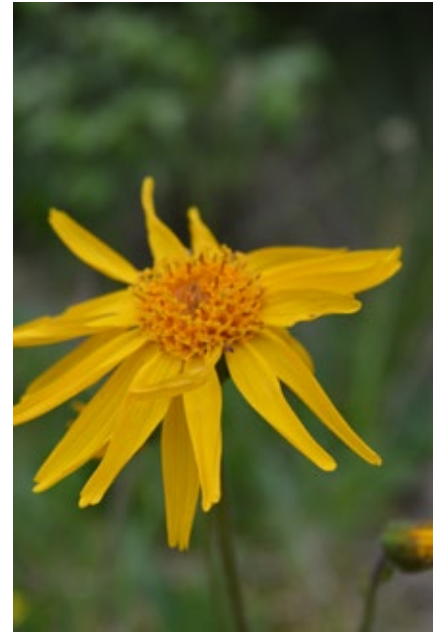
Jednalo se o sběry ze čtyřiceti lokalit, které byly popsány dr. Růžičkou, a přiřadila jsem k nim dvě nové. Všechny tyto lokality jsem postupně, i několikrát za dobu sledování (2012–2014), navštívila. Jde především o lokality v jižní části Jihlavských vrchů (Telčsko, Dačicko a Slavonicko) a dále v jihozápadní části moravsko-českého pomezí v okrese Jindřichův Hradec. Přestože existuje pár především ústních údajů ze Žďárských vrchů, nevyskytuje se zde vůbec.

Během svého sledování jsem zjistila, že některé lokality byly zcela zničeny různými zásahy (meliorace, zalesnění, odlesnění) nebo se výrazně změnilo (např. zarostly náletem, lokality byly intenzivně využívány a zničeny). Ani na jedné ze čtyřiceti lokalit jsem bohužel výskyt znovu nepotvrdila. Pouze na těch dvou nových byl výskyt opětovně potvrzen.

V současnosti se v Čechách vyskytuje roztroušeně v horských oblastech, na Moravě pouze v Hrubém Jeseníku, v Moravskoslezských Beskydech a na Dačicku.

V každém případě bych ráda některé nadějně lokality ještě znovu navštívila a zjistila aktuální stav výskytu.

Text a foto Eva Charvátová

Sněžěnka podsněžník

Tak a máme tady jaro. Sněhová pokrývka se tenčí i na zasněžovaných sjezdovkách na Šacberku a Čerínku i na běžkařské trati u řeky v Jihlavě, cyklisté mění zimní rukavice za tenčí, ptáci po ránu vykřikují svoje před- a povolební snubní hesla a tam, kde ještě nevládnou kopřivy a ostružiníky, se objevují první květy kytek.

A jak dosvědčí každý školkou povinný capart, jasným poslem jara z rostlinné říše je sněžěnka. Přesněji tedy sněžěnka podsněžník, vědeckým jménem *Galanthus nivalis*. Rod sněžěnka patří společně s bledulí a narcisem do čeledi amarylkovitých (*Amaryllidaceae*) obsahuje asi 12 až 17 druhů z Evropy, Malé Asie a Kavkazu.

Jak vypadá sněžěnka, asi nemá moc cenu rozepisovat. V případě mozkového okna napoví přiložená fotografie, jen pro zajímavost zvědavému čtenáři dodejme, že sněžěnka má tři listy. Ten nejspodnější je ale redukovaný na blanitou pochvu objímající zbývající dva zelené listy a na bázi dužnatí v novou cibuli či případně tvoří postranní dceřinné cibule. Plodem je tobolka obsahující 3–4 mm velká bělavá semena s masíčkem. Masíčko je zvláštní, „masité“ výrůstek na semeni, který jako potravu vyhledávají mravenci. Ti ho nesežerou na místě, ale celé semeno i s masíčkem přenášejí k hnízdu a tím přispívají k rozšiřování konkrétního druhu rostliny. Tomuto způsobu šíření odborně říkáme myrmekochorie.

Sněžěnka je v Čechách přirozeně rozšířena hlavně podél středního a dolního toku Labe, v podhůří Orlických hor a na Svitavsku. Takřka chybí v jižních Čechách. Na Moravě roste v říčních údolích okrajů Českomoravské vrchoviny včetně Podyjí, v úvalech řek (hojně v Litovelském Pomoraví), v Moravském

krase, hojná je i v moravských karpatských pohořích. Na Českomoravské vrchovině ji kromě již zmíněných údolí řek, třeba Jihlavy, Svratky, Jevišovky a Dyje můžeme najít i na několika málo lokalitách na Jihlavsku a Havlíčkovobrodsku. Zatímco v nižších polohách je sněžěnka typickou rostlinou „tvrdého luhu“ v nivách řek, ve vyšších polohách ji najdeme v květnatých bučinách v humózních roklinových lesích. Bohužel však byla celá řada lokalit lidskou činností zničena. Jak přeměnou původních druhově bohatých lesů na jehličnaté plantáže, tak i prostým přesazováním na zahrádky a trháním. Na druhou stranu je u řady lokalit otázkou, zda-li jsou původní, či zda se jedná o zplnělé nebo záměrně vysazené rostliny. Ale chcete-li vidět sněžěnky venku v přírodě, pospěšte si na Velký Špičák nad Třeští. A nezapomeňte, že se jedná o národní přírodní rezervaci, takže zůstaňte na značených cestách a NETRHAT A NERÝPAT!!!!

Text a foto Jiří Juříčka

Rekonstrukce jihlavského muzea přinesla nečekaný nález

Při probíhající rekonstrukci budovy Muzea Vysočiny Jihlava byl ve zdívu dělníky odhalen plochý kámen větších rozměrů, který byl vyjmut a na jeho jedné straně se objevil vytesaný text. Jedná se o náhrobní kámen, který byl v 19. století druhotně použit jakožto stavební materiál. Tato praxe přitom nebyla v Jihlavě v 18. a 19. století ničím výjimečným. Dnes historicky cenné náhrobníky byly po zrušení hřbitovů u kostela sv. Jakuba a později rovněž u kostela sv. Ducha (dnešní Smetanovy sady nad zimním stadionem) využity jakožto stavební materiál nejen při zpevnění podlahy v kostele sv. Jakuba, ale i budov ve středu města. Nalézt je možné tyto náhrobníky i v soukromých objektech jakožto dláždění či poklopy studen i na předměstí Jihlavy.

Náhrobník nalezený v muzeu se původně nacházel na hřbitově u kostelíka sv. Ducha a má odsekanou pravou stranu. Tento zásah majlíky někdejších zedníků zasáhl i příjmení pod ním pochovaných osob. Čitelné je pouze část jména „Anton Ste...“ a u jeho manželky se dochoval pouze fragment začátečního písmene jejího jména. Náhrobník ovšem nesl i vodítko, které vedlo nakonec ke ztotožnění pohřbených osob. Byla jim být obtížně, ale přesto čitelná data úmrtí obou manželů. Kámen patřil Antonu Sterlymu a jeho manželce Barbaře, rozené Harandtové. Barbara se narodila v roce 1778 v rodině pekaře Friedricha Harandta. Zemřela ve věku 70 let na plicní zánět či tuberkulózu 28. 4. 1848 a pohřbena byla o dva dny později. Její manžel, jenž byl povoláním soukenickým mistrem, ji přežil o více než deset let, zemřel 19. 10. 1858 a pohřben byl u kostela sv. Ducha 21. 10. 1858. Sterlyovi bydleli v domě v dnešní Havířské ulici č. 1008/15.

Tímto zjištěním ovšem zajímavost nalezeného náhrobníku pro jihlavské muzejníky nekončí, ale naopak dále roste. Anton Sterly, který se narodil v rodině místního kožešníka v domě v současné Čajkov-

ského ulici 649/48 v roce 1775 a pokřtěn byl 10. 6. tohoto roku v kostele sv. Jakuba, byl totiž bratrem jednoho ze starých jihlavských historiků Andree Sterlyho, který působil jako úředník na jihlavské radnici, kde měl možnost prostudovat městské archivní prameny a využít jich pro napsání několika historických prací. Největší z nich jsou třídílné dějiny města Jihlavy, které žel zůstaly jen v rukopise.

Nález náhrobníku bratra jihlavského historika z počátku 19. století tak v sobě nese i jistou symboliku. Pracovníci muzea se o náhrobník postarají a zařadí jej do sbírek. Podrobnější informace o nálezku a rodinných souvislostech osob, jimž byl náhrobník věnován, si budou moci zájemci přečíst v nejbližším vydání Vlastivědného sborníku Vysočiny, který by měl být vytištěn na konci tohoto či začátku příštího roku.

Radim Gonda

Muzeum Vysočiny Jihlava

Stálé expozice jihlavského muzea jsou z důvodu rekonstrukce uzavřeny.

Kavárna Muzeum

- 12. 4. – 28. 5. 2023** **Pocta malířům**
výstava obrazů Poldi Habermanna
- 30. 5. – 9. 7. 2023** **Portréty z kavárny a odjinud**
již popáté představí v muzejní kavárně skupina výtvarníků zde pravidelně se scházející svá nová díla a dílka

Hrad Roštejn

- 1. 5. 2023** **Myslivecký den na Roštejně**
myslivecké zvyky a tradice, ukázky loveckého troubení i vábení zvěře, sokolníci a kynologové se představí v rámci již tradiční akce na roštejnském předhradí
- 13. 5. 2023** **Roštejnský hodokvas**
tradiční šermířské slavnosti s řadou dalších vystoupení

Muzeum Vysočiny Jihlava, pobočka Telč

Křehká krása rašelinišť

Veřejnosti se otevírá nová dlouhodobá výstava odhalující tajemný svět mokřadů, které jsou důležitou součástí našeho přírodního dědictví. Nejen na Telčsku patří mezi nejceněnější, ale i činností člověka nejvíce zasažené biotopy.

23. 4. 2023

Den otevřených dveří

komentované prohlídky výstavou Křehká krása rašelinišť, tematické dílničky a pohádkové čtení pro děti a ukázky práce uměleckého kováře Davida Habermanna. Vstup zdarma!

6. 4. – 7. 5. 2023

Pěšáci umění

představení obrazů Petra Mirčeva a kovových soch Davida Habermanna

11. 4. – 31. 5. 2023

Romantika Marie Gregorové

výstava amatérské tvorby v kavárně Univerzitního centra Masarykovy univerzity v Telči

9. 5. – 9. 7. 2023

Jak šel čas

výstava fotografií Jindřicha Štreita

ZMĚNA PROGRAMU VYHRAZENA!

Museum Factum
13. ročník, 1/2023
čtvrtletník Muzea Vysočiny Jihlava

MK ČR E 19885
ISSN 1805-0484 (tisk)
ISSN 1805-0492 (on-line)

Vydává:
Muzeum Vysočiny Jihlava,
příspěvková organizace,
Masarykovo nám. 55, 586 01 Jihlava
IČ: 00090735, muzeum.ji.cz,
muzeum@muzeum.ji.cz
tel.: 567 573 880

Redakce:
Mgr. Ludmila Moržolová
(morzolova@muzeum.ji.cz),
Pavel Bezděčka
(bezdecka@muzeum.ji.cz)

Grafický návrh a DTP: Oldřich Žaluda